

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
№

Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти
відповідно до державних стандартів початкової, базової та профільної
середньої освіти

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є невід’ємною складовою освітнього процесу.

Оцінювання – це процес спостереження за навчальною та пізнавальною діяльністю здобувачів освіти, а також процес опису, збору, фіксування та інтерпретації інформації про процес і результати навчання здобувачів освіти. Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти потребує гнучкості. Підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти та забезпечення академічної свободи вчителя.

Оцінка – результат оцінювання, що відображає рівень навчальних досягнень учня відносно очікуваних результатів і виражається вербально або кількісно (у балах чи рівнях). Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для здобувача освіти та його батьків (або осіб, що їх замінюють). Способами інформування батьків або осіб, які їх замінюють, про результати навчання можуть бути: індивідуальні зустрічі; комунікація за допомогою паперових / електронних носіїв; фіксування результатів навчання у свідоцтві досягнень.

Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти (далі – Система оцінювання) – це сукупність процесів оцінювання, які здійснюються для визначення ступеня відповідності досягнутих результатів визначеним у державних стандартах загальної середньої освіти. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти охоплює принципи, види, форми, методи оцінювання, шкали, загальні критерії, правила і процедури, за якими здійснюється оцінювання. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти визначає загальні підходи до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти в закладах освіти всіх типів і форм власності, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, встановлюють відповідність між вимогами до результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами, та показниками їх вимірювання та застосовуються для всіх форм здобуття повної загальної середньої освіти.

Об’єктами оцінювання є результати навчання здобувачів освіти.

Результати навчання – це знання, уміння, ставлення, способи мислення, цінності, здобуті й набуті здобувачами освіти під час навчальної діяльності, які

можна ідентифікувати, оцінити й виміряти та які здобувач освіти здатний продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Вимоги до результатів навчання здобувачів початкової освіти за освітніми галузями визначено в державних освітніх стандартах відповідних рівнів.

Принципи оцінювання

Принципи оцінювання визначають основні засади культури оцінювання в закладі. Принципи зумовлюють правила та процедури оцінювання, які приймаються педагогічною спільнотою, та які не можна порушувати під час оцінювання.

Кожен здобувач освіти має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, недискримінаційне та доброчесне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду освіти та форми здобуття ним освіти.

Справедливим оцінюванням є таке, що ґрунтується на чітких і зрозумілих критеріях, відомих усім учасникам освітнього процесу заздалегідь, орієнтоване на підтримку розвитку здобувача освіти, а не лише на визначення рівня його досягнень. Справедливість оцінювання означає врахування індивідуальних особливостей навчання кожного здобувача освіти, надання можливості для виявлення досягнутих результатів навчання різними способами; послідовне застосування однакових критеріїв оцінювання до всіх здобувачів освіти, незалежно від їхнього походження, попередніх досягнень чи особистих симпатій; можливість для зворотного зв'язку, пояснення оцінки та оскарження результатів у разі незгоди.

Неупередженість оцінювання означає, що оцінку виставляють винятково на основі досягнутих здобувачем освіти результатів навчання, без впливу особистих ставлень, переконань, симпатій, антипатій чи стереотипів вчителя; процес оцінювання мінімізує вплив суб'єктивних чинників, наприклад, порядку представлення виконаних здобувачем освіти робіт. Таким чином забезпечується прозорість критеріїв і процедур оцінювання, щоб здобувачі освіти розуміли, за що саме вони отримують певну оцінку.

Об'єктивність оцінювання забезпечується використанням таких інструментів оцінювання, які мають чіткі критерії та передбачають однозначні або такі, що мінімізують суб'єктивність та множинність способів інтерпретації результатів; застосуванням стандартизованих процедур оцінювання, що є однаковими для всіх здобувачів освіти, які виконують те саме завдання; можливістю перевірки результатів оцінювання іншими фахівцями (наприклад, через апеляцію або незалежне рецензування); фокусуванням на вимірюваних результатах навчання, а не на особистих якостях чи зусиллях, які не призвели до конкретного результату.

Для забезпечення об'єктивності та справедливості оцінювання в закладі освіти можуть бути розроблені критерії оцінювання для виконання певних видів робіт з різних навчальних предметів, а також критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за умов використання інших, крім класно-урочної,

форм організації освітнього процесу та форм роботи зі здобувачами освіти: дистанційного, змішаного, кооперативного (групового), проєктного навчання тощо. Ці критерії можуть бути розроблені спільно зі здобувачами освіти. Із цими критеріями мають бути ознайомлені здобувачі освіти у відповідний спосіб, зокрема через оприлюднення їх на сайті закладу освіти.

Недискримінаційність оцінювання передбачає врахування різноманітних потреб здобувачів освіти із забезпеченням доступності інструментів і процедур оцінювання; адаптування методів оцінювання до індивідуальних особливостей навчання без зниження загальних стандартів; фокусування на вимірюванні досягнень відповідно до навчальних цілей, а не на подоланні бар'єрів, пов'язаних із дискримінацією. Дотримання принципу недискримінаційності оцінювання забезпечує рівне становище будь-якої групи здобувачів освіти за ознаками раси, етнічної належності, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, релігії, соціально-економічного статусу чи інших ознак.

Доброчесним є оцінювання, яке всі учасники освітнього процесу здійснюють із дотриманням академічної чесності та етичних норм, що виключає будь-які форми шахрайства, плагіату, списування чи інших нечесних практик під час виконання завдань та оцінювання результатів. Доброчесне оцінювання базується на чесності, прозорості та відповідальності оцінювача за виставлені оцінки; сприяє формуванню культури академічної доброчесності в освітньому середовищі.

Під час оцінювання результатів навчання важливо враховувати дотримання здобувачами освіти принципів академічної доброчесності (самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей).

У разі порушення здобувачами освіти принципів академічної доброчесності, зокрема, списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання під час певного виду навчальної діяльності), учитель може ухвалити рішення не здійснювати оцінювання такої навчальної діяльності і запропонувати здобувачеві освіти повторне проходження оцінювання.

Функції оцінювання

Основними функціями оцінювання є діагностувальна, мотиваційна, коригувальна, прогностична, розвивальна, навчальна, виховна, управлінська.

Діагностувальна функція дає змогу виявити стан набутого здобувачами освіти досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати розвиток їх. Діагностувальна функція оцінювання сприяє визначенню рівня компетентності здобувачів освіти, усвідомленню ними прогалин у своїх результатах навчання. Оцінювання з метою діагностування допомагає учасникам освітнього процесу (вчителям, батькам

здобувачам освіти) зрозуміти, яких результатів навчання досягнуто, сформовано належним чином, а де є прогалини. Через різні форми оцінювання з метою діагностування можна визначити, у яких саме аспектах навчального предмета здобувач освіти демонструє високий рівень, а які вміння потребують додаткової уваги. Конструктивний зворотний зв'язок, отриманий під час оцінювання, спонукає здобувача освіти до самоаналізу, усвідомлення власних помилок та розуміння причин виникнення їх. Оцінювання з метою діагностування здійснюють переважно на початку навчального року або опанування певного розділу / теми з метою визначення вчителем рівня сформованості компетентностей здобувачів освіти або окремих складників компетентностей (знань, умінь, способів мислення здобутих / набутих раніше) та планування на основі результатів оцінювання стратегії подальшого навчання. Таким чином діагностувальна функція оцінювання уможливорює коригування освітнього процесу так, щоб він відповідав запитам здобувачів освіти і вони мали змогу подолати виявлені проблеми.

Мотиваційна функція активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання. Позитивне та конструктивне оцінювання може викликати в здобувача освіти почуття задоволення від досягнутого результату, пробуджувати інтерес до предмета, стимулювати прагнення до нових знань та саморозвитку (внутрішні мотиви). Оцінка як зовнішній стимул для навчання має доповнювати внутрішню мотивацію. Важливо, щоб ця мотивація не була єдиною, адже це може призвести до формального навчання без глибокого розуміння.

Коригувальна функція спрямовує зусилля здобувачів освіти на подолання труднощів. Результати оцінювання вказують здобувачеві освіти та вчителю на конкретні теми, завдання чи навички, над якими потрібно працювати додатково. На основі виявлених труднощів учитель може скоригувати свій підхід до навчання, запропонувати індивідуальні завдання, додаткові матеріали або консультації. Усвідомлення власних навчальних прогалин, виявлених під час оцінювання, може стати для здобувача освіти стимулом до самостійного пошуку інформації, виконання додаткових вправ та поглибленого вивчення матеріалу.

Прогностична функція полягає в тому, що оцінювання допомагає визначити, які знання та вміння будуть необхідні на наступних етапах навчання, які цілі слід поставити перед собою. Розуміння поточного рівня досягнень та вимог до наступних етапів допомагає здобувачеві освіти сформулювати реалістичні очікування щодо свого майбутнього навчального прогресу. На основі прогностичної функції оцінювання учень може разом з учителем планувати свою індивідуальну навчальну траєкторію, обирати предмети поглибленого вивчення або напрямки подальшої освіти.

Розвивальна функція полягає в тому, що оцінювання мотивує здобувачів освіти до рефлексії та самовдосконалення. Якісний зворотний зв'язок, спонукає здобувача освіти до роздумів над своїм навчальним процесом, аналізу власних успіхів і труднощів у навчанні. Аналіз отриманих оцінок і коментарів учителя сприяє розвитку вміння критично оцінювати власну роботу, виявляти сильні та

слабкі сторони. Усвідомлення необхідності покращення результатів навчання, що виникає в процесі оцінювання, мотивує здобувача освіти до пошуку нових способів навчання, використання додаткових ресурсів і постійного саморозвитку.

Навчальна функція полягає в забезпеченні зворотного зв'язку між учителем і здобувачем освіти. Оцінка є важливим каналом комунікації, який інформує здобувача освіти про рівень його навчальних досягнень відповідно до встановлених критеріїв. Якісний зворотний зв'язок у процесі оцінювання має містити не лише констатацію результату, а й конкретні рекомендації щодо покращення роботи, усунення помилок і подальшого навчання.

Виховна функція полягає в налаштуванні здобувача освіти на розвиток власної організованості. Оцінювання сприяє усвідомленню ним відповідальності за результати власного навчання, за своєчасне та якісне виконання завдань. Підготовка до оцінювання, виконання завдань вимагають від здобувача освіти самостійності в організації свого навчального часу, плануванні роботи та пошуку необхідної інформації. Прагнення досягти результатів стимулює здобувача освіти до наполегливої праці, подолання труднощів і досягнення поставлених цілей.

Управлінська функція полягає в наданні необхідної інформації для ухвалення рішень. Результати оцінювання використовують для прийняття рішень про переведення здобувачів освіти до наступного класу, їхню академічну успішність, необхідність додаткової підтримки. На рівні закладу освіти та системи освіти загалом результати оцінювання є важливим інструментом для моніторингу якості навчання та прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення освітнього процесу.

Підходи до оцінювання

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюється на засадах компетентнісного підходу, оскільки вимоги до обов'язкових результатів навчання в державних стандартах освіти визначено на основі цього підходу. Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу.

Оцінювання результатів навчання в рамках компетентнісного підходу передбачає, що вчитель має:

фокусуватися на здатності здобувачів освіти застосовувати знання та вміння в практичних ситуаціях, а не лише на відтворенні теоретичного матеріалу; застосовувати для оцінювання практико-орієнтовані завдання, пов'язані із життям;

використовувати різноманітні методи та інструменти оцінювання, що дають змогу виявити рівень сформованості різних компонентів компетентностей (знання, уміння, ставлення, цінності);

враховувати не лише кінцевий результат, а й процес навчання, індивідуальний освітній поступ здобувача освіти, спостерігаючи за діяльністю

кожного здобувачів освіти, їхньою співпрацею, вмінням розв'язувати проблеми та критично мислити тощо;

підтримувати у здобувачів освіти позитивне ставлення до всіх їхніх досягнень незалежно від того, якого рівня ці досягнення;

виявляти через результати навчання рівень сформованості наскрізних умінь;

акцентувати увагу здобувачів освіти на ступені оволодіння вмінням, а не на кількості помилок;

надавати здобувачам освіти та їхнім батькам якісний зворотний зв'язок, який допомагає усвідомити їх зони зростання та слабкі сторони, а також визначати шляхи для подальшого розвитку компетентностей;

залучати здобувачів освіти до самооцінювання та взаємооцінювання, сприяючи розвитку їхньої здатності до рефлексії та критичного аналізу власної та чужої діяльності;

враховувати контекст навчання та індивідуальні особливості здобувачів освіти при оцінюванні, забезпечуючи справедливість і неупередженість;

використовувати оцінювання на основі критеріїв, де чітко визначені рівні досягнення результатів навчання, що робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для здобувачів освіти.

враховувати, що оцінювання є невід'ємною складовою освітнього процесу, яке сприяє підвищенню якості навчання.

У процесі впровадження компетентнісного підходу оцінювання результатів навчання спрямовується на вирішення таких основних завдань:

розв'язання проблем і прийняття рішень;

розуміння, а не відтворення фрагментів інформації;

оцінювання наскрізних умінь (здатність працювати в команді, уміння слухати, розв'язувати конфлікти, вирішувати дискусійні питання і проблеми тощо);

уміння застосовувати здобуті знання в реальних життєвих ситуаціях.

Види оцінювання та види оцінок.

Основними видами оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація.

Формувальне оцінювання – це оцінювання, яке спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу здобувачів освіти, визначення їхніх навчальних (освітніх) потреб, скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням установлених результатів навчання. Під час формувального оцінювання поточні результати здобувача освіти порівнюють з його попередніми результатами, відстежуючи в такий спосіб динаміку навчального поступу. У межах формувального оцінювання можливе оцінювання вчителем, взаємооцінювання (в парах / групах) під час навчальної діяльності, самооцінювання. Формувальне оцінювання (оцінювання в процесі навчання) є важливим складником освітнього процесу, оскільки воно відображає як процес навчання здобувача освіти, зорієнтований на досягнення ним визначених

стандартами освіти результатів, так і власне результат навчальної діяльності здобувача освіти на певному етапі навчання. Це дає змогу вчителю краще підготувати здобувачів освіти до підсумкового оцінювання та відстежувати їхній прогрес протягом навчального року.

Поточне оцінювання – це проміжне оцінювання, яке здійснюється на визначених етапах навчального процесу (точках контролю) з метою перевірки відповідності досягнутих результатів очікуванню. Поточне оцінювання відбувається за допомогою спеціально розробленого інструментарію з визначеними критеріям оцінювання (письмової роботи, тесту тощо), а його результати можуть бути враховані під час тематичного оцінювання.

Підсумкове оцінювання передбачає встановлення відповідності досягнутих результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів освіти, які визначені на певний період навчання у відповідних модельних навчальних програмах.

Тематичне оцінювання – різновид підсумкового оцінювання, що полягає у встановленні відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів, визначеним структурною одиницею навчальної програми (темою, розділом, модулем тощо). Воно здійснюється на основі діагностувальної роботи (кількох робіт) та/або узагальнення результатів поточного оцінювання, проведеного протягом вивчення цієї структурної одиниці.

Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку здобувача освіти. Під час підсумкового оцінювання результати навчання, яких досяг здобувач освіти порівнюють із тими, які визначені державними стандартами освіти для відповідного рівня (циклу) освіти. Підсумкове оцінювання в закладі освіти здійснює лише вчитель відповідно до плану організації освітнього процесу. Підсумкове оцінювання здійснюють періодично (наприкінці вивчення структурної одиниці програми, семестру, року). Семестрове та річне підсумкове оцінювання є обов'язковим.

І підсумкове, і формувальне оцінювання здійснюють за відповідними критеріями, з якими заздалегідь ознайомлюють здобувачів освіти. Під час підсумкового оцінювання для надання зворотного зв'язку здобувачам освіти може паралельно може застосовуватися формувальне оцінювання. Під час формувального оцінювання переважно застосовується вербальна оцінка з метою надання зворотного зв'язку. Також вербальна оцінка є важливим доповненням під час підсумкового оцінювання (бального або рівневого). Вербальна оцінка має бути сформульована у вигляді лаконічного, доброзичливого, чіткого, об'єктивного, конкретного, доступного для розуміння конструктивного коментаря, який має характеризувати результати навчання здобувача освіти та процес його навчальної діяльності.

Методи та інструменти оцінювання вчитель обирає самостійно в межах визначеної законодавством академічної свободи та фіксує в навчальній програмі. Проведення тематичного підсумкового оцінювання та фіксування його результатів у журналі здійснюється за рішенням закладу освіти і прописується в

правилах і процедурах оцінювання в освітній програмі закладу освіти. Методи та інструменти здійснення підсумкового оцінювання, кількість підсумкових робіт зазначають в освітній програмі закладу освіти з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

Державна підсумкова атестація є різновидом підсумкового оцінювання і передбачає оцінювання відповідності результатів навчання здобувачів освіти, які завершили здобуття початкової, базової середньої або профільної середньої освіти, вимогам відповідних державних стандартів освіти. Особливості проведення, вимоги до змісту та критерії оцінювання державної підсумкової атестації визначає Міністерство освіти і науки України в установленому законодавством порядку.

Форми оцінювання

Існують різні форми оцінювання залежно від суб'єкта оцінювання, від об'єкта оцінювання, від способу представлення результатів, кількості здобувачів освіти, які одночасно беруть участь в оцінюванні результатів навчання.

Залежно від суб'єкта оцінювання розрізняють такі форми оцінювання: *оцінювання вчителем, самооцінювання, взаємооцінювання*.

Оцінювання вчителем застосовують під час формувального й під час підсумкового оцінювання. Під час оцінювання учитель має формулювати об'єктивні та зрозумілі для здобувачів освіти навчальні цілі, основою для яких є результати навчання, визначені відповідними державними стандартами освіти; ознайомлювати здобувачів освіти із критеріями та засобами оцінювання, за якими та з використанням яких буде встановлюватися рівень досягнення здобувачами освіти результатів навчання; надавати здобувачам освіти своєчасний та конструктивний зворотний зв'язок щодо їхніх результатів навчання за певний період, акцентуючи увагу на позитивній динаміці та індивідуально обговорюючи зі здобувачами освіти труднощі в навчанні.

Взаємооцінювання здобувачі освіти здійснюють в парах / групах під час навчально-пізнавальної діяльності за відповідними критеріями. Учитель має створювати умови для формування у здобувачів освіти вміння аналізувати навчальну діяльність інших, надавати конструктивний зворотний зв'язок, дотримуватися визначених критеріїв під час здійснення взаємооцінювання.

Самооцінювання передбачає таку діяльність здобувачів освіти, під час якої вони самостійно співвідносять власні результати з розробленими критеріями оцінювання та аналізують власні результати. Учитель має створювати умови для формування в здобувачів освіти вміння аналізувати власну навчальну діяльність, осмислювати власні судження і дії з огляду на відповідність їх навчальним цілям, визначати подальші кроки для покращення результатів навчання.

Суб'єктами формувального оцінювання (зокрема взаємооцінювання та самооцінювання) є вчитель і здобувачі освіти, суб'єктом підсумкового оцінювання є вчитель. Учитель самостійно визначає форми оцінювання результатів навчання здобувачів освіти для певного предмета / інтегрованого

курсу, з огляду на специфіку їх та з урахуванням особливостей та потреб здобувачів освіти.

Залежно від **об'єкта оцінювання** розрізняють такі форми оцінювання: *оцінювання процесу, оцінювання результату*.

Оцінювання процесу (формувальне оцінювання) передбачає спостереження та фіксацію ходу виконання навчальних завдань, дій, рішень і стратегій, які застосовує здобувач освіти. Це дає змогу врахувати зусилля, рівень залученості, самостійність, здатність до взаємодії та рефлексії. Реалізується через спостереження, ведення рефлексивних щоденників, індивідуальні та групові бесіди, форми самооцінювання та взаємооцінювання тощо.

Оцінювання результату (поточне та підсумкове оцінювання) передбачає аналіз і оцінювання кінцевого навчального продукту або досягнутого результату відповідно до визначених критеріїв. Реалізується через перевірку письмових або усних робіт, публічні презентації, захист проєктів, представлення створених продуктів (інформаційних продуктів, моделей, програм, досліджень, виробів тощо).

Залежно від **способу представлення результатів навчання** здобувачем освіти виділяють такі форми оцінювання: *усна, письмова, практична*.

Оцінювання в усній формі передбачає проведення індивідуальних і фронтальних опитувань, співбесід, інтерв'ю, гейміфікованих оцінювань, виконання завдань щодо перетворення здобувачами освіти в текстову форму інформації, поданої в будь-якій іншій формі тощо.

Оцінювання в письмовій формі передбачає проведення письмових робіт різної тривалості (зокрема самостійних, контрольних робіт, тестувань, графічних робіт з контурними картами, кресленнями, рисунками тощо).

Оцінювання в практичній формі забезпечує оцінювання результатів навчання через виконання досліджень, створення проєктів (технологічних, мистецьких тощо), моделювання об'єктів, виготовлення виробів тощо.

Оцінювання в усній, письмовій чи практичній формі може здійснюватися з використанням цифрових інструментів, зокрема під час дистанційного або змішаного навчання.

Залежно від **кількості здобувачів освіти**, які одночасно беруть участь в оцінюванні результатів навчання, вирізняють індивідуальне, групове та фронтальне оцінювання.

Індивідуальне оцінювання передбачає виконання окремим / кожним здобувачем освіти індивідуальних завдань, запропонованих учителем. Індивідуальне оцінювання може передбачати оцінювання вчителем та самооцінювання.

Групове оцінювання передбачає виконання завдань здобувачами освіти в парах або групах. Групове оцінювання може передбачати оцінювання результатів навчання вчителем, взаємооцінювання здобувачами освіти спільно виконаного завдання: групового проєкту, обговорення в групах тощо та

самооцінювання здобувачем освіти власного внеску у виконання групового завдання.

Фронтальне оцінювання передбачає відповіді на питання чи виконання тотожних або подібних завдань всіма здобувачами освіти, які беруть участь в оцінюванні (група, клас). Фронтальне оцінювання може передбачати оцінювання вчителем, самооцінювання і взаємооцінювання.

Під час навчання в дистанційному та змішаному форматах оцінювання результатів навчання здобувачів освіти може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку.

Методи та інструменти оцінювання

Методи оцінювання вчитель визначає самостійно, орієнтуючись на специфіку навчального предмета чи інтегрованого курсу, вимоги до результатів навчання здобувачів освіти, визначені відповідним державним стандартом освіти, особливості здобувачів освіти у класі / групі. Це може бути зокрема педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності, створених здобувачами освіти, словесні методи оцінювання тощо.

Педагогічне спостереження – це цілеспрямоване сприйняття певних проявів освітнього процесу. Зазвичай воно здійснюється відповідно до мети за заздалегідь розробленим планом і стає основою для подальшого аналізу. Спостереження за здобувачами освіти з метою формування уявлення про навчальний поступ здобувачів освіти в різні періоди часу в різних навчальних контекстах здійснює вчитель у ситуаціях виконання навчальних завдань, розв'язання навчальних і життєвих проблем, моделювання вмінь, розмірковування вголос під час певної діяльності, комунікування та взаємодії з однолітками в різних навчальних ситуаціях тощо. Спостереження може бути як за колективною (груповою) діяльністю, так і за індивідуальною. Метод спостереження застосовують для поточного формувального оцінювання, а його результати фіксують у довільній формі.

Для фіксування результатів спостереження використовують зокрема ситуативні нотатки та контрольні переліки. Ситуативні нотатки – опис конкретних спостережень за поведінкою окремих здобувачів освіти, їхніми вміннями та стосунками з метою надання інформації про розвиток здобувача освіти впродовж певного періоду, фіксування індивідуальних потреб у навчанні; відображення спостережень за поведінкою у важливих / нестандартних ситуаціях, постійне інформування учасників освітнього процесу про перебіг навчання. Контрольні переліки дають змогу вчителям швидко фіксувати інформацію про результати виконання здобувачами освіти певних завдань відповідно до навчальної програми. Такі переліки, написані у форматі «так / ні», допомагають спостерігати за роботою здобувачів освіти відповідно до певних критеріїв. Їх можна використовувати для індивідуального або групового спостереження.

Аналіз продуктів діяльності, створених здобувачами освіти, передбачає оцінювання результатів виконання здобувачами освіти навчальних завдань за заздалегідь розробленими критеріями та шкалою, зокрема досліджень, реалізацію проєктів, розроблення способу / алгоритму розв'язання завдання / проблеми, виготовлення виробів, виконання музичних творів тощо. Цілеспрямовано складений набір зразків виконаних робіт, результатів самооцінювання та формулювань цілей, що відображають поступ у навчанні певним здобувачем освіти, становить його портфоліо. Здобувачі освіти мають самі добирати роботи для портфоліо, але вчитель може рекомендувати долучити конкретні зразки. Ознаками ефективності портфоліо є: регулярне оновлення, аби інформація була актуальною й повною; доступність для батьків або осіб, які їх замінюють; наявність елементів, які репрезентують результати навчання; наявність критеріїв, за якими оцінювали роботу; містять різні роботи (тексти, малюнки, аудіо- та відеозаписи, фотографії, графіку тощо), які демонструють досягнення результатів навчання.

Словесні методи оцінювання передбачають отримання даних про результати навчання здобувачів освіти через слово. Одним з найпоширеніших словесних методів, який доцільно застосовувати для формульованого поточного та підсумкового оцінювання здобувачів освіти є опитування. Опитування – це метод збору інформації про процес і результати навчання здобувачів освіти з використанням безпосереднього (інтерв'ю) або опосередкованого (анкетування) спілкування вчителя та здобувачів освіти шляхом фіксування відповідей на запитання. Ефективним словесним методом є бесіда, яка дає змогу оцінити діяльність та досягнення здобувачів освіти на підставі комплексного багатостороннього обговорення.

Інструментарій оцінювання – це сукупність спеціально розроблених завдань та / або чек листів для здійснення оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Відповідно до компетентнісного підходу одним з інструментів для оцінювання є компетентнісні завдання (кейси з описом практичної ситуації, вирішення якої потребує навчальних дій). Інструментарій оцінювання вчитель добирає та/або розробляє самостійно, урахувуючи особливості оцінювання в рамках компетентнісного підходу. Інструменти оцінювання мають бути релевантними до тих результатів навчання, які вчитель оцінює з використанням цих інструментів. Інструменти оцінювання мають забезпечувати реалізацію функцій оцінювання та відповідати видам і формам оцінювання.

Шкали та критерії оцінювання

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти здійснюють за номінальною, рівневою або бальною шкалами.

Номінальна шкала оцінювання (наприклад: «сформовано / формується», «зараховано/незараховано») застосовується для учнів першого циклу початкової школи, а також може використовуватися для учнів, які навчалися за кордоном, або з окремих навчальних предметів — за рішенням педагогічної ради.

Рівнева шкала передбачає оцінювання результатів навчання здобувачів освіти за чотирма рівнями, які позначають словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)».

Бальна шкала передбачає оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з використанням 12-бальної шкали. Результати оцінювання за цією шкалою позначають цифрами від 1 до 12. 12-бальна шкала оцінювання співвідноситься з рівневою шкалою (див. Таблиця 1).

Таблиця 1.

Рівнева оцінка	Бальна оцінка
Початковий рівень	1–3 бали
Середній рівень	4–6 балів
Достатній рівень	7–9 балів
Високий рівень	10–12 балів

Для 1-х і 2-х класів оцінювання здійснюється за допомогою вербальних характеристик (конструктивних коментарів) і фіксується у свідоцтві досягнень із використанням номінальної шкали (сформовано / формується).

Для 3-х і 4-х оцінювання здійснюється за допомогою рівневої шкали за визначеними чотирма рівнями.

Для 5–12-х класів оцінювання здійснюється за допомогою 12-бальної шкали.

Для окремих категорій здобувачів освіти у випадках визначених МОН використовується номінальна шкала (зараховано / не зараховано) та надається можливість звільнення від оцінювання окремих освітніх компонентів.

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за 12-бальною шкалою оцінювання або власною шкалою. Заклад освіти може розробити власну шкалу оцінювання: наприклад, описову, 100-бальну накопичувальну тощо. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання здобувачів освіти ним мають бути визначені правила переведення власної шкали до 12-бальної шкали оцінювання. Семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація здійснюються за національною шкалою оцінювання, а результати такого оцінювання відображаються у свідоцтві досягнень.

Критерії підсумкового оцінювання результатів навчання реалізуються в нормах оцінок, які встановлюють чітке співвідношення між вимогами до результатів навчання здобувачів освіти, та показником оцінки в балах.

Критерії формувального оцінювання розробляються вчителем (за можливості — разом з учнями) у формі чек-листів, де відображені очікувані результати на кожному рівні в контексті вивчення конкретної теми (іншої структурної одиниці навчальної програми) або опанування певним видом діяльності. Вони ґрунтуються на критеріях підсумкового оцінювання, але уточнюють та індивідуалізують їх. Державні стандарти загальної середньої освіти описують вимоги до компетентностей учнів, отже й оцінювати необхідно не обсяг засвоєних знань, а те, як ці знання використовуються для вирішення

навчальних і життєвих проблем, тобто компетентності. Це потребує змін підходів до оцінювання результатів навчання учнів, зокрема, акценту уваги не на кількості помилок, а на ступені оволодіння вмінням, а також на застосуванні практико-орієнтованих завдань, пов'язаних із життям.

Загальні критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти (Додаток 1) подано за рівнями (балами) на основі таких показників: когнітивні процеси, навчальна діяльність, рівень самостійності, рівень комунікації та взаємодії, частота вияву вмінь.

Правила і процедури здійснення оцінювання

Правила і процедури оцінювання розробляють в закладі освіти, керуючись нормами чинного законодавства і з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України, описують в освітній програмі закладу освіти та схвалюють педагогічною радою закладу.

Правила та процедури оцінювання можуть стосуватися особливостей виставлення підсумкової річної оцінки з певних навчальних предметів, порядку проведення тематичного оцінювання, порядку й термінів захисту проєктів тощо. Здобувачів освіти, зокрема і дітей з особливими освітніми потребами, та їхніх батьків потрібно інформувати про правила та процедури оцінювання. Насамперед – про порядок формувального та підсумкового оцінювання. З правилами й процедурами оцінювання батьків і учнів доцільно ознайомити на початку навчального року через форми комунікації, згадані вище. Для кожного предмета чи курсу можна підготувати необхідні пам'ятки з порядку і правил оцінювання учнів у закладі освіти.

Оцінювання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до індивідуальної програми розвитку, що розробляється на основі висновку фахівців інклюзивно-ресурсного центру. Під час оцінювання рівня досягнення результатів навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами вилучають ті складові (знання, вміння, види діяльності тощо), опанування якими є утрудненим або неможливим для здобувача освіти з огляду на його особливості.